

INTERNATIONAL JOURNAL OF FIELD EDUCATION

Book Introduction

Editor; Öztürk, C. (2012) Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Ankara: Pegem Akademi

Sibel Çağır ¹

Yildiz Technical University, Institute of Social Sciences

Abstract

The social studies class has been described in many different ways for many years. The most fundamental reason for this is the interdisciplinary lesson of social studies. At the same time, social science, humanities, and social sciences, which are intertwined with natural sciences, have made it difficult to define. Social knowledge is most directly related to citizenship education. For this reason, it is known that the existence of many abstract concepts leads to many confusion and misconception. Despite the fact that too many books are written in the field of social studies, there are very few books that contain almost all the lines of social knowledge. The book 'Education for Social Studies Teaching Democratic Citizenship' deals with social information from a broad perspective and is capable of responding to all questions of the reader about social knowledge. This book is written in a comprehensive way from the point of view of social knowledge, historical development process, basic concepts, content of the lesson, planning process, basic lesson that it is built on the course, program evaluation. It has been guided in many ways by the activities that teachers can do about the application of the program, from studying, to teaching the subjects, to getting skills. At the same time democratic citizenship education is explained in detail on the basis of the constructivist approach.

Key Words: Social studies, learning and teaching, democratic citizenship, book

---

¹ 1 Sorumlu yazar:
Yüksek Lisans Öğrencisi
cagirsibel@gmail.com

Kitap Tanıtımı

Editörü; Öztürk, C. (2012) Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi

Sibel Çağır¹

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özet

Sosyal bilgiler uzun yıllar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bunun nedeni sosyal bilgilerin bir disiplinler arası ders olması, hem sosyal ve beşeri bilimler hem de doğa bilimleri ile iç içe olmasıdır. Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle içerisinde birçok soyut kavramın olması pek çok kavram karışıklığı ve yanlışına neden olduğu gibi tanımını güç kılmıştır. Sosyal bilgiler alanında çok fazla kitap yazılmasına rağmen dersin tüm hatlarını barındıran kitaplar oldukça azdır. ‘Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi’ kitabı sosyal bilgileri geniş bir bakış açısıyla ele almış ve okuyucunun sosyal bilgilere ilişkin tüm sorularını cevaplayabilecek niteliktedir. Bu kitap sosyal bilgilerin anlamından, tarihsel gelişim sürecinden, temel kavramlardan, dersin içeriğinden, planlama sürecinden, temel yaklaşımlardan, programdan ölçme değerlendirme konularına kadar kapsamlı bir şekilde yazılmıştır. Öğretmenlerin programı uygulaması konusunda yapabileceği etkinliklere, konuların öğretimine, becerilerin kazandırılmasına kadar pek çok yönde yol gösterici olmuştur. Aynı zamanda kitap başlığına uygun olarak yapılandırmacı yaklaşım ışığında demokratik vatandaşlık eğitimi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğrenme ve öğretme, demokratik vatandaşlık, kitap

---

Giriş

---

¹ 1 Sorumlu yazar:
Yüksek Lisans Öğrencisi
cagirsibel@gmail.com

‘‘Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik ve Vatandaşlık Eğitimi’’ kitabında vatandaşlık öğretiminin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kitapta etkin vatandaşlık ve değerler eğitimine yer verilmiştir. Vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler içindeki önemi ve bu dersin öğretimi konusunda çalışılmış, kazanım ve ölçme değerlendirme bölümleriyle kitap güçlendirilmiştir.

Bu kitabın amacı, Türkiye’de yapılan en son program değişikliğini anlatmak, etkilerini başarılı şekilde Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Problem çözebilen, etkin vatandaş yetiştirmek de kitabın amaçları arasındadır. Bu amaçla kitapta müfredat programın yapısı, içeriği detaylı aktarılmıştır. Öğretme ve öğrenme sürecinde; planlama sürecinden değerlendirme sürecine kadar demokratik vatandaşlık eğitimi için yapılabilecekler anlatılmıştır.

3 kısım 14 bölümden oluşan kitap kavram, içerik, program ve planlama sürecinden ölçme ve değerlendirmeye kadar etkili bir sosyal bilgiler öğretiminin gerçekleşmesi için hazırlanmış geniş konu içerikli bir eserdir. Her üç kısım başlığına uygun bölümler içermektedir. Her bölüm bir veya iki yazara ait olmakla birlikte aynı yazara ait birden fazla bölümde bulunmaktadır. Okuyucuya kitapta kolaylıklar sunan birçok özellik bulunmaktadır. Kitapta her bölümün başında kazanımlar ve içindekiler kısmı verilmiştir. Yine her bölümün sonunda özet, yazar hakkında bilgiler ve kaynakça bulunmaktadır. Bu bölümün tamamını bir bütün olarak görülebilir bir hale getirmekle beraber okuyucuya büyük kolaylık sağlamıştır.

Kitabın birinci kısmı iki bölümden oluşmaktadır. Bu kısımda her bölüm birer yazarlıdır.

Kısım 1: Sosyal Bilgiler: Kavram İçerik ve Program, Bölüm 1: Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış bölümü kazanımlar, içindekiler ve düşünme zamanı etkinliğin ile giriş başlamıştır. Bu bölümde sosyal bilgilerin uzun yıllar ve çabalar nihayetinde kurulan tanımı, sosyal bilgiler öğretimindeki farklı yaklaşımlar incelenmiştir. Bu yaklaşımlardan yaygın olan; Vatandaşlık aktarımı olarak, sosyal bilim olarak ve yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımları açıklanmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminin amaçları evrensel amaçlar başlığı altında detaylı olarak ele alınmıştır. Bilgiye, beceriye, değerlere, sosyal katılıma ilişkin amaçlar anlatılmıştır. Ulusal amaçlar başlığında ise 2005 Sosyal Bilgiler 4-5. Sınıf Programı’nda yer alan genel amaçlar aynen verilmiştir. Bu başlıktan hemen sonra ‘‘Düşünme Zamanı’’ etkinliğine yer verilerek konu pekiştirilmiştir. Sosyal bilgilerde içerik kapsam ve yapı başlığı ile içeriğin kapsam ve deseni, içeriğin teması, genişleyen çevre program detaylı olarak anlatılmış. Bu programın etkili olabilmesi için öğretmenlerin yapabileceği bazı şeyler verilmiştir. Sarmal programa değinerek genişleyen çevre program yaklaşımı ile yaklaşımları kaynaştırmaya çalışılmıştır. Tekrar bir düşünme zamanı etkinliği yer almıştır. Sosyal bilgiler ve sosyal bilimler ilişkisi anlatılmış. Sosyal bilimlerin sosyal bilgilere olan katkıları diğer sosyal bilimler başlığı altında teker teker açıklanmıştır. Sosyal bilgilerin tarihi geleneği dünya bazında ele alınmış, tarih içerisindeki sosyal bilgilerin tüm akıbetine değinilmiştir. Sosyal bilgilerin ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar olan değişimi anlatılmıştır. Son olarak Türkiye’de sosyal bilgiler geleneği yeni yaklaşım ile son haline kadar aktarılmıştır. Bölüm, özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile son bulmuştur.

Kısım 1: Bölüm 2: Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı bölümünde kazanımlar ve içindekiler verilmiştir. Önce bir giriş yapılmıştır. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı vizyonu anlatılmıştır. Programın temel yaklaşımı anlatılmış, eski yaklaşım ile karşılaştırılmıştır. Programın yapısı 4,5,6,7. sınıftan üniteler üzerinde olan değişimler ile anlatılmıştır. Programın yapısını oluşturan kazanımlar, öğrenme alanları, beceriler, kavramlar, değerler ele alınmış. Her bir başlık ayrı ayrı açıklanmıştır. Atatürkçülük konularının

programdaki yeri ve ağırlığı anlatılmıştır. Bu başlık eski sosyal bilgilerdeki şekliyle karşılaştırılmıştır. Programda yer alan ilişkilendirmeler, etkinlikler, sınıf/okul içi etkinlikleri, okul dışı etkinlikler ve inceleme gezileri başlıklarının programda yer alış şekli anlatılmış. Öğretmenlere örnek olabilmesi anlamında mevcut örnekler verilmiştir. Programın değerlendirme bölümüne ise detaylı olarak anlatılmıştır. Programın uygulamada yaşanan sıkıntıları belirtilmiştir. Son olarak yazar programı değerlendirmiş ve olumlu yorumlarda bulunmuştur. Programın hazırlanma ve değişime açık oluşunu örnekler vererek aktarmıştır. Programın amacına ilişkin olumlu yorumlar getirerek programın uygunluğu detaylı olarak verilmiştir. Bölüm özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile son bitmiştir.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 3: Etkili ve Anamlı Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırıcılık bölümünde kazanımlar ve içindekiler kısmı verilmiştir. Öğrenme kuramlarından davranışçı yaklaşım, bilişsel yaklaşım kısaca verildikten sonra yapılandırıcı yaklaşıma geçilmiştir. Yapılandırıcı yaklaşıma dair belki de tüm sorular bu bölümde uzunca cevap bulabilir.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 4: Anamlı Öğrenme İçin Etkili Öğretim Stratejileri bölümünü Prof. Dr. Şefik Yaşar ele almıştır. Başlangıçta kazanımlar ve içindekiler bölümü verilmiştir. Bu bölümde öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılması gereken strateji, yöntem ve tekniklerden söz edilmiştir. Stratejiler öğretmen merkezli ve öğrenci merkezli olmak üzere iki biçimde ele alınmıştır. Öğretmen merkezli stratejiler; sunuş yoluyla öğretim stratejisi ve büyük grupla öğrenim stratejisi olmak üzere sınıflandırılmıştır. Öğrenci merkezli stratejiler ise; buluş yoluyla öğretim stratejisi, araştırma yoluyla öğretim stratejisi ve küçük gruplarla öğretim stratejisi olarak sınıflanmıştır. Bölümde; sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretim stratejilerine de değinilmiştir. Bunlar; anlatım yöntemi, soru-yanıt yöntemi, tartışma yöntemi, gözlem gezisi, beyin fırtınası, drama, sözlü tarih olarak belirlenmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 5: Kavram Geliştirme ve Öğretimi bölümünü Selma Yel ele almıştır. Başlangıçta kazanımlar ve içindekiler bölümü verilmiştir. Bölüm temel ilke ve temel kavram açıklamalarıyla başlamıştır. Kavram geliştirmenin öğretimi açıklanmıştır. Tanımlama yönteminde; uygulama ile açıklamak, göstermek, benzerlikleri kullanmak, sözlük kullanmak gibi tanımlara yer verilmiştir. Bu tanımlar yapılan tablolar ile anlaşılmayı kolaylaştırmıştır. Kavram haritaları oluşturma konusu detaylı bir şekilde anlatılmış, anlaşılmaya yardımcı olmak amacıyla şemalarla gösterilmiştir. Bulmaca Kullanımı konusuna değinilmiş, örneklerle bu konu zenginleştirilmiştir. Genelleme ve Öğretimi bölümünde tümevarımsal ve tümdengelimsel yaklaşım açıklanmıştır. Problem çözme, araştırma ve inceleme konusuna da yer verilmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 6: Etkin Vatandaşlık İçin Düşünme Becerilerinin Öğretimi bölümünü Ahmet Doğanay ele almıştır. Başlangıçta kazanımlar ve içindekiler bölümü verilmiştir. Bölüm düşünme becerilerinin önemini anlatan ‘‘Niçin Düşünme Becerileri?’’ başlığıyla başlamıştır. Düşünmenin anlamı ve boyutlarına değinilmiştir. Temel çekirdek düşünme becerilerinde; nedensellik, transfer, ilişki, sınıflama, nitelikler başlıkları üzerinde durulmuştur. Karmaşık düşünme beceriler incelenmiş, tablolar şeklinde anlatım güçlendirilmiştir. Düşünme becerilerinde iki temel yaklaşımdan söz edilmiştir. Bunlardan biri; düşünme becerilerinin içerikten bağımsız bir beceri olarak öğretimine yönelikken ikincisi; düşünme becerilerinin ders içeriğinin öğretimiyle bütünleştirilmesidir. Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünmeye yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi içinde; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme ve araştırma, karar verme gibi düşünme becerilerinin

öğrencileri aktif tutarak kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 7: Zaman ve Mekana İlişkin Becerilerin Öğretimi bölümünü İsmail Hakkı Demircioğlu ve Hamza Akengin ele almıştır. Başlangıçta, kazanımlar ve içindikiler bölümüne yer verilmiştir. Zaman, kronoloji, süreklilik, değişim kavramları ile başlanmıştır. Tarih öğretiminde zamanla ilgili yapılan çalışmalardan söz edilmiştir. Zaman ve kronoloji kavramlarının öğretiminde kullanılabilecek stratejiler olarak; kelime öğretimi, belirli bir zaman hissi geliştirme, geçmişe ait olaylara ait çatıları anlama ve bilme, tarihi değerlendirme, sıralama ve tematik hikayeler, resimlerin kullanımı, zaman çizelgelerini kullanma, değişim ve süreklilik belirlenmiştir. Öğrencileri farklı düşünmeye sevk etmek amacıyla; hipoteze dayanan sorular kullanma, sıralama etkinlikleri, tartışma etkinlikleri, yanlış anlamayı belirleme başlıkları ele alınmıştır. Başka bir başlıkta harita yapımı, önemi, harita kullanımı, harita ve kürelerle ilgili bazı etkinlikler gibi coğrafya ile ilgili konular ele alınmıştır. İlerleyen kısımlarda gözlem becerisi açıklanmıştır. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi, kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 8: Değerler Eğitimi bölümünü Ahmet Doğanay ele almıştır. Kazanım ve içindikiler bölümü ile başlanılmıştır. Değer, inanç, tutum, erdem, karakter, etik, ahlak gibi temel kavramlar açıklanmıştır. “Değerleri Niçin Öğretmeliyiz?” başlığında değerlerin öneminden söz edilmiştir. “Hangi Değerleri Öğretmeliyiz?” başlığında, insan değerine saygı, vicdan özgürlüğüne saygı, bireysel çıkar ve sorumlulukları kaynaştırma, başkalarıyla iletişime girerek özgüven geliştirme, etik seçenekler üzerinde düşünme konuları üzerinde durulmuştur. Değerlerin kazandırılması kısmında; kıssadan hisse, öğüt, telkin, sorgulama, akıl yürütme, yansıtıcı düşünme ve karar verme sürecinden söz edilmiştir. Değerlerin kazandırılmasına yönelik örnek etkinliklere yer verilmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi, kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 9: Eğitimde Yeni Yönelimler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi bölümünü; Z. Nurdan Baysal, Yücel Kabapınar, Cemil Öztürk ele almıştır. Kazanımlar ve içindikiler kısmıyla bölüm başlamıştır. Projeye dayalı öğrenme açıklanmış, araştırma inceleme projesi ve eylem projesine yer verilmiştir. Projeye dayalı öğrenmede; öğretmenin, öğrencinin rolü ve değerlendirme başlıklarına yer verilmiştir. Projeye dayalı öğrenmenin faydaları ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Örnek uygulama ile anlatım güçlendirilmiştir. Empati başlığı ele alınmış; planlama ve uygulama basamaklarına yer verilmiştir. Çoklu zeka kuramının açıklaması ve uygulanması ile ilgili örneklerden söz edilmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi, kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 10: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı bölümünü Şefik Yaşar ve Mehmet Gültekin ele almıştır. Kazanımlar ve içindikiler bölümü ile başlanmıştır. Yapılandırmacı öğrenme-öğretme süreci ve araç-gereç kullanımına yer verilmiştir. Öğretiminde araç-gereç kullanımının öneminden söz edilmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek araç-gereçlere değinilmiştir. Bunlar; resim, levha, afiş, poster, harita, küre, grafikler, tepegöz ve episkop, radyo, kasetçalar, televizyon, video, cd, bilgisayar olarak belirlenmiştir. Örnek uygulamalarla araç-gereç kullanımının anlaşılması zenginleştirilmiştir. Araç-gereç kullanımında dikkat edilmesi gereken konular üzerinde durulmuştur. Bunlar; öğrencilerin özellikleri, konunun özellikleri, öğretimin amaçları, öğrenci sayısı, fiziksel koşullar ve öğretmenin özellikleri olarak belirlenmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi, kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 11: Bilgisayar Destekli Öğretim Uygulamaları bölümünü İsmail Acun ele almıştır. Başlangıçta kazanım ve içindekilerden söz edilmiştir. Bilgisayar destekli öğretimden söz edilmiştir. Davranışçılık ve Yapılandırmacılık Kuramı çerçevesinde bilgi ve iletişim teknolojileri ele alınmıştır. Öğretme sürecinde internetin ve bilgisayarın etkin kullanımından söz edilmiştir. İnternet ortamında etkileşim başlığının açıklanmasıyla bölümdeki teorik bilgiye son verilmiştir. Sonuç; yazar hakkında bilgi ve kaynakça başlıkları ile bölüm sonlandırılmıştır.

Kısım 2: Öğrenme ve Öğretme, Bölüm 12: Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları bölümünü Yücel Kabapınar ele almıştır. Başlangıçta; kazanımlar ve içindekiler kısımlarından söz edilmiştir. “Ders Kitapları Neden Önemlidir?” başlığında, ders kitaplarının kullanımı hakkında bilgilerden bahsedilmiştir. Eski ve yeni sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiş, öğretim programlarında yapılan karşılaştırmalarla içerik genişletilmiştir. Örnek uygulamalardan ve ders kitaplarından yararlanılarak eski-yeni karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Bölümün sonunda nitelikli ders kitabı ölçütleri ve seçimi formuna yer verilmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kısım 3: Planlama ve Değerlendirme, Bölüm 13: Etkili ve Anamlı Öğrenme İçin Yol Haritası Oluşturma: Öğretimi Planlama bölümünü Şefik Yaşar ele almıştır. Başlangıçta kazanımlar ve içindekiler bölümüne yer verilmiştir. Bu bölümde; öğretim etkinliklerini planlamanın öneminden söz edilmiştir. Öğretim planlamasında gereksinim duyulan bilgiler olarak; öğrenci özellikleri, içerik bilgisi, öğretim yöntemleri, yararlanılacak kaynaklar alt başlıkları ele alınmıştır. Planlama türleri olarak; kitaba dayalı, tema ya da konu merkezli, öğrenci merkezli planlardan söz edilmiştir. Ünitelendirilmiş yıllık planlar, örnek uygulamalar ile desteklenmiştir. Örnek ders planlarına yer verilmiştir. Bölüm; özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça bölümleri ile sonlandırılmıştır.

Kısım 3: Planma ve Değerlendirme, Bölüm 14: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme bölümünü Kaya Yılmaz ele almıştır. Başlangıçta; kazanımlar ve içindekiler bölümüne yer verilmiştir. Ölçme ve değerlendirmenin ayrı ayrı olarak kavram açıklaması yapılmıştır. Değerlendirme türleri olarak; teşhis edici, tamamlayıcı, şekillendirici, türlerden söz edilmiştir. Değerlendirme aşamalarından söz edilmiş, anlatım belirtke tablosuyla güçlendirilmiştir. Değerlendirme yöntemleri; objektif test maddeleri, kısa cevap, doğru yanlış, eşleştirme olarak örnek uygulamalarla anlatılmıştır. Performans değerlendirme, rubrik, dereceleme ölçeği, çeklist, ürün dosyası başlıklarına yer verilmiştir. Ölçmede geçerlik ve güvenilirlik konusu üzerinde teorik bilgi verilmiştir. Bölüm; Ek1 ve Ek2 (Değerlendirme formları), özet, yazar hakkında bilgi ve kaynakça ile sonlandırılmıştır.

Kaynakça

Öztürk, C. (Ed.). (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. (3. Bs) Ankara: Pegem Akademi.